

BOHUSLAV KLÍMA
Archeologický ústav CSAV, Brno

PALEOLITICKÉ A MESOLITICKÉ NÁLEZY OD OLŠAN

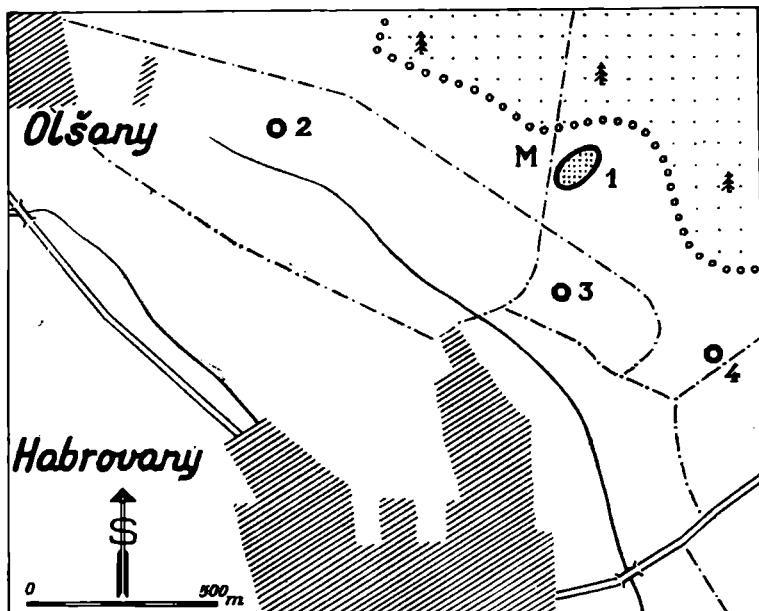
K oblastem s velmi četnými drobnějšími mladopaleolitickými nálezišti a s hojnými nálezy více či méně rozptýlené paleolitické kamenné industrie na Moravě náleží Vyškovsko a přilehlé Bučovsko, s jehož výzkumem pravěkého osídlení je úzce spjato jméno a zásluhy archeologické práce Františka Kalouska. Tato skutečnost je jistě podmíněna především přírodním prostředím prostorného a členitého úvalu mezi Drahanskou plošinou a výběžky Ždánského lesa, kterým sice neproudí žádný velký tok, ale přesto tvoří spojnici mezi Hanou a Dyjsko-Svrateckým úvalem, mezi dvěma oblastmi, jež byly v paleolitu dlouhodobě osídleny a v nichž ku konci posledního glaciálu vznikala opakovaně stanoviště trvalejšího charakteru. Taková místa leží při obou vchodech do tohoto širokého koridoru, v jeho vlastním prostoru však podobná stanoviště neznáme. Jeho území je naopak pokryto poměrně hustou sítí ojedinělých nebo hromadnějších nálezů paleolitické kamenné industrie, která dokládá spíše jen pohyb, než trvalejší pobyt mateřských rodů a skupin prvobytných lovců zejména podél nápadně zdviženého okraje Drahanské plošiny. I když tedy jednotlivá náleziště neposkytují početnější kamennou industrii a nelze proto vždy spolehlivě provést ani jejich typologický rozbor, který by dovolil i jejich přesné kulturní zařazení, přece jen lze z jejich tvarového složení usuzovati, že nejsou vždy jednotná a že patří naopak různým mladopaleolitickým kulturám a rozličným jejich fázím.

Jedním z takových míst, odkud můžeme ohlásit nové podobné nálezy, je prostor mezi obcemi Habrovany a Olšany na okrese Vyškov, které jsou dnes správně sloučeny v jedinou obec. Na původním katastru obce Olšany objevil a od roku 1968 povrchovými sběry též průzkumně sledoval odb. učitel Ant. Duroň dosud neznámé paleolitické stanoviště, jež zasluhuje již zvláštní pozornosti a zveřejnění. Kromě výrazných bíle patinovaných kamenných nástrojů paleolitických získal v týchž místech i deset neolitických silexů. Ty však zřejmě souvisejí s blízkým sídlištěm kultury s volutovou keramikou ve východněji ležící trati Blatice.¹ V samotném prostoru tohoto sídliště zdvihl i další nálezy střepů typické volutové keramiky, stejně jako i zbytky nádob kultury středodunajských popelnicových polí, které jsou z trati Blatice rovněž v literatuře

¹ A. Procházka, *Pravěk* I, 1903, 97.

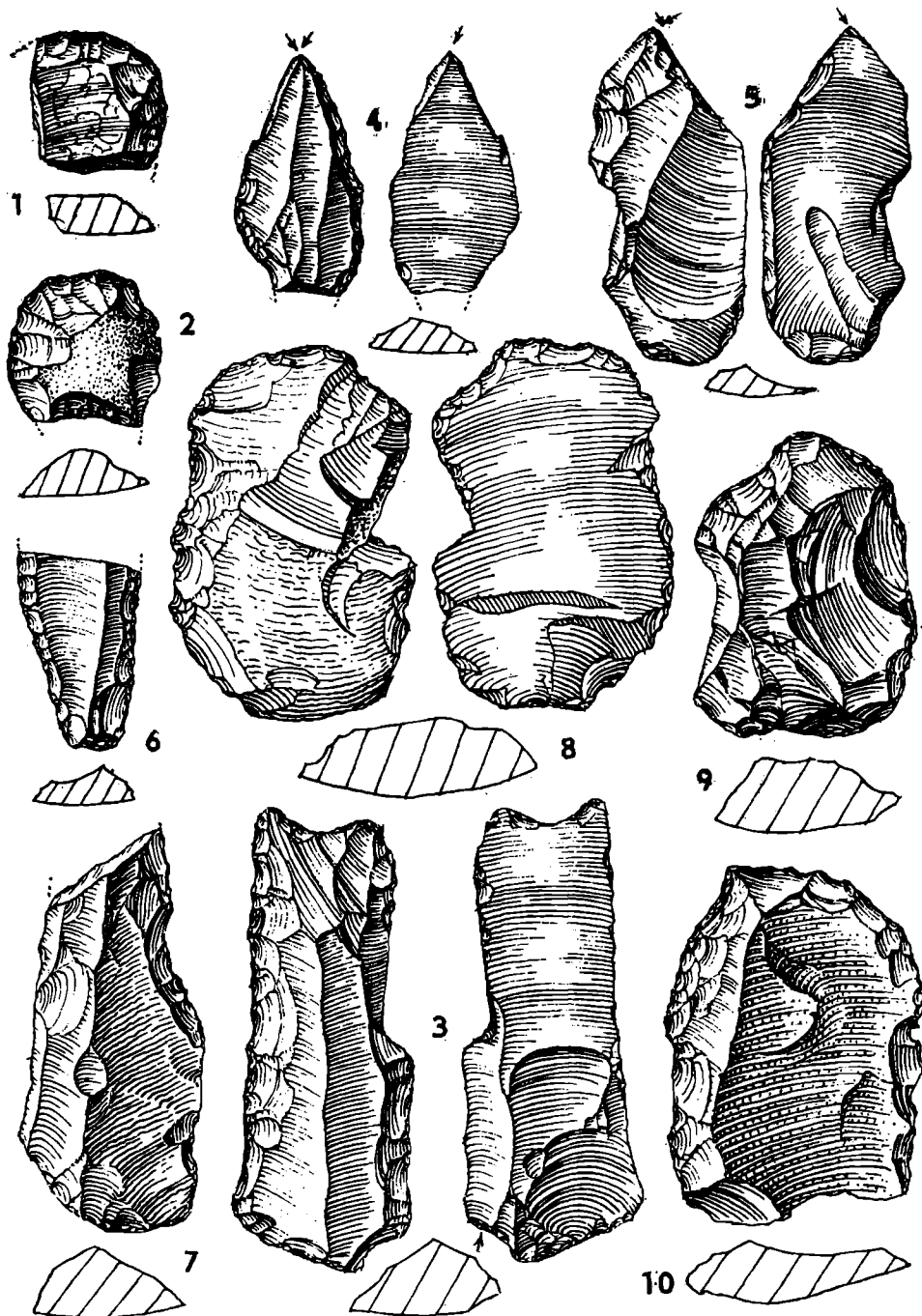
uváděny. Nálezy i se stručnými nálezovými zprávami předložil Archeologickému ústavu ČSAV v Brně.

Největší počet kamenných paleolitických předmětů nalezl A. Duroň severovýchodně obce Habrovany, východně polní cesty právě v místech, kde táhlý vyzdvížený hřbet nad malým protékajícím potůčkem v mělkém a širokém údolí nabízí velmi příznivé podmínky pro založení stanoviště s dobrým rozhledem po kraji (obr. 1: 1). Od roku 1968 zde sesbíral 34 hodnotných předmětů, z nichž

Obr. 1. Naleziště paleolitické (1–4) a mesolitické (M) kamenné industrie u Olšan a Habrovany.

15 skutečných nástrojů je hodno klasifikace a vyobrazení. Jsou to především dvě přelomená, původně ale jistě jen krátká škrabadla (Obr. 2: 1,2), pak bohatě retušovaný a zřejmě opakovaně upravovaný čepelovitý předmět, jehož výslednicí je kombinace rydla s terminálním vrubem (3), střední klínové rydlo rovněž na pečlivě retušované čepeli (4) a stejný typ jakoby nahodilého rydla na čepelovitém ústěpu se stěny jádra (5). Následující basální část přelomené čepele nebo snad hrotu je retušována na obou hranách způsobem, který připomíná retuši gravettienu (6). Další druhy nástrojů však takový dojem přesvědčivě vyvracejí. Je to nejprve přelomená čepel s bočným vrubem (7) a pak tři drásadla, která dodávají souboru naopak starobylejší charakter aurignacienu (8–10). Pozoruhodné je zejména prvé z nich. Je upraveno i na terminálním konci v dorsální i ve ventrální ploše tak, že připomíná úpravu pozdějších dlát. V každém případě však tvoří jakýsi přechod k jiným, typicky aurignacienským formám oboustranných odštěpovačů (pièce esquillée), které jsou ve sbírce zastoupeny dvěma dokonalými kusy (obr. 3; 11, 12). Zvláštní zmínky zasluhují konečně

Obr. 2. Výběr paleolitické kamenné industrie z Olšan (aurignacien).

tři zbývající nástroje — listovité hroty s plošnou retuší (13—15). Prvý z nich je zachován jen v přelomeném zlomku. Fragment sám naznačuje, že původní tvar byl typickým, velkým a dobře vypracovaným, i když zřejmě poněkud asymetrickým vavřínovým listem. Následující dva tvoří typologicky zcela shodný pár. Patří do kategorie malých listovitých hrotů, jaké známe z nedalekých Ondratic, kde si jich povšiml již dříve K. J. Maška,² a nebo z Předmostí, jimž věnoval zase typologickou studii K. Absolon.³ Úprava prvního je dokonalejší. Je také ražen z kvalitního baltického pazourku. Druhému, z matného šedavého rohovce, nebyla při úpravě věnována zvláštní péče.

Jak vyobrazené nástroje, tak i doprovázející je úštěpy a zlomky jsou raženy převážně z rohovců moravského původu. Jen předměty vyobrazené pod č. 2, 4, 6, 14 jsou z baltického křídového pazourku. Přesněji se dá dále určit ještě medově zbarvený rohovec západomoravského křídového útvaru (7—10, 12), který vystupuje v turonských vrstvách v okolí Letovic a který byl vyhledáván na rozsáhlých terasách řeky Svitavy a Svratky a používán pak k výrobě kamenné industrie s velkou oblibou zejména v aurignacienu. Všechny předměty pokrývá silnější, mírně okrově zbarvená patina a je na nich patrný místy i jemný eolický ohlaz.

Na sbírce je nápadná okolnost, že i když není nikterak početná, obsahuje přesto značné množství skutečných nástrojů a to ještě tak výrazných, že samy vybízejí k úvaze o kulturní příslušnosti celku. A za takový můžeme sběry A. Duroňe jistě považovat. Nálezovými okolnostmi, stejnorodostí po stránce stavu zachování, typologicky a ani složením výrobní suroviny nevybočuje nijak z rámce podobných kolekcí. Všechna tato hlediska ho naopak prokazatelně sjednocují. Ukazují, že nejde o industrii tvarově podstatně chudobnějšího szeletienu, ani gravetienu, ale o aurignacien, který bývá v moravském prostředí častěji provázen listovitými hroty s plošnou retuší. Kdybychom chtěli jmenovat jemu blízké soubory, uvedli bychom především Křepice a další stanice v Dyjsko-svrateckém úvalu.⁴ Takovýmto zařazením nabývají nové nálezy z Olšan i zvláštního významu a to zejména ve vztahu k jednotlivým stanicím u Ondratic, které v poslední době K. Valoch klasifikoval jako různé fáze szeletienu s prokazatelným vlivem aurignacienu.⁵

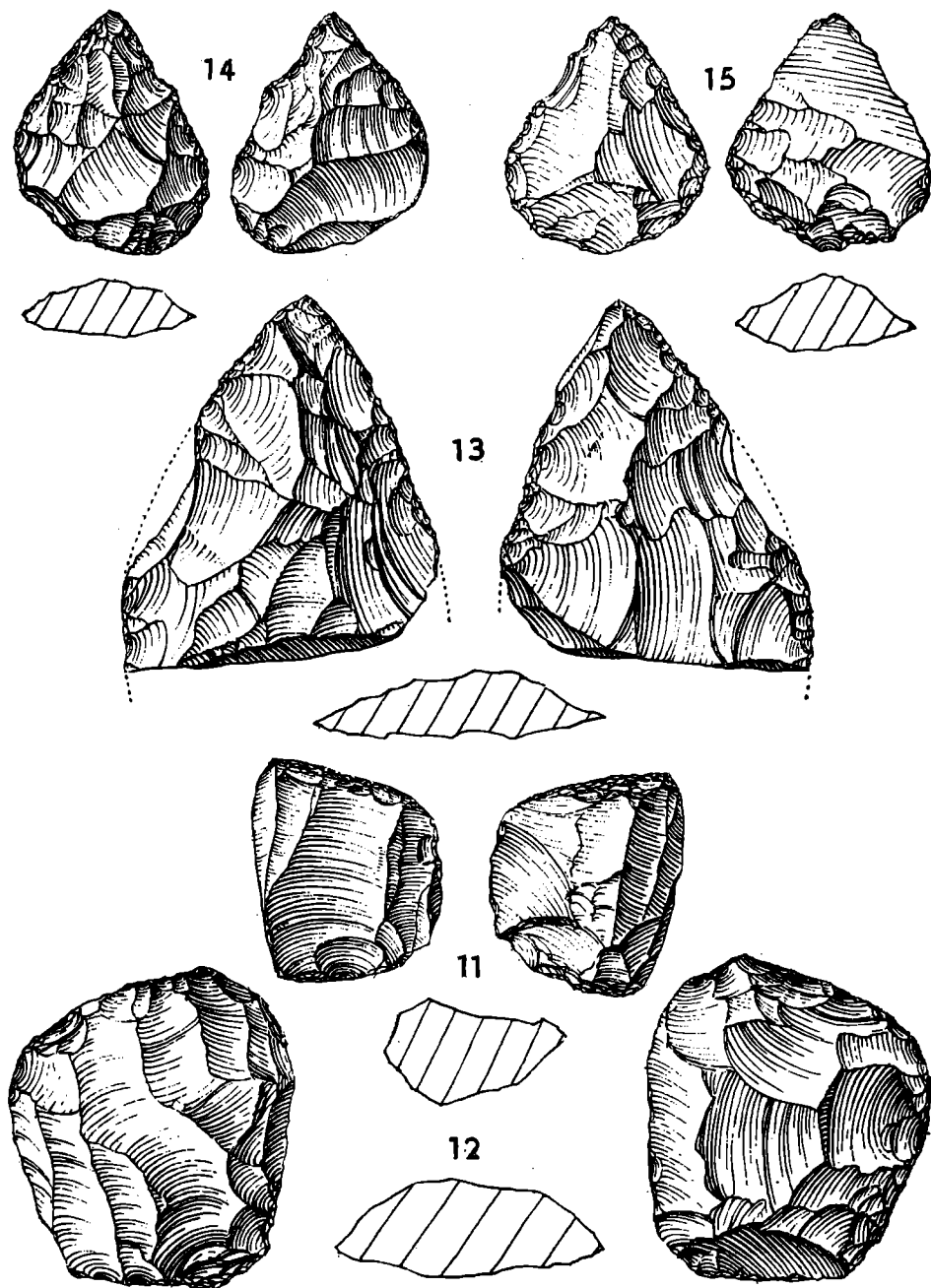
Kolem hlavního naleziště, které lze pokládat na základě dosavadních sběrů za samostatnou stanici menšího rozsahu či za krátkodobě navštívené stanoviště, jsou roztroušeny v nejbližším okolí ještě průvodní víceméně ojedinelé nálezy předmětů paleolitické industrie téhož charakteru. Blíže u obce Olšan (Obr. 1: 2) zdvihl A. Duroň dva místně retušované úštěpy, jižně hlavního naleziště (obr. 1: 3) jeden úštěp a východně odtud (obr. 1: 4) další hrotitý předmět. K těmto nálezům je nutno připojit i bíle patinovaný hrot, nalezený na polích přiléhajících k jižnímu okraji obce Olšany, který je uložen ve sbírkách muzea

² K. J. Maška — H. Obermaier, La station solutréenne de Ondratice (Moravie). *L'Anthropologie* 22 (1911), 403—412.

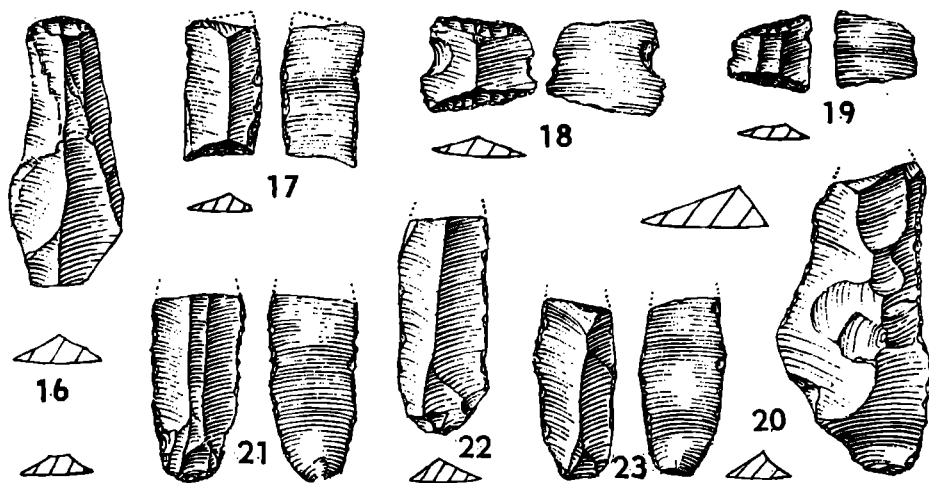
³ K. Absolon, Prehistorický výzkum jeskyně Býčí skála na Moravě na srovnávacím základě. Brno 1944—1945.

⁴ B. Klíma, Nové nálezy na paleolitické stanici u Křepic. *Acta Musei Moraviae* LIII/LIV, 1969, 31—50.

⁵ K. Valoch, Die altsteinzeitlichen Stationen im Raume von Ondratice in Mähren. *Acta Musei Moraviae* LII, 1967, 5—45.

Obr. 3. Olšany—Habrovany. Listovité hroty a odštěpovače ze souboru aurignacienské kamenné industrie.

Obr. 4. Olšany—Habrovany. Soubor mesolitické kamenné industrie.

ve Vyškově. Z jiného místa v katastru obce Habrovan získal pět kusů a ze sousedního území obce Tučapy jedno rydlo.

Zvláštní kolekci ve sbírce A. Duroně tvoří osm drobnotvarých předmětů, které byly nalezeny pohromadě v koncentraci jen na malé ploše dvou čtverečních metrů západně hlavního naleziště (obr. 1, označeno písmenem M) a které tedy tvoří náleзовě stejně jako i tvarově samostatný celek. Z upravovaných nástrojů je to především jemné a ploché škrabadlo na útlé čepelce (obr. 4 : 16) a tři lichoběžníky (17—19), z nichž prvý je mírně defektní, zřetelně však protáhlý, zatím co zbylé dva představují spíše lichoběžníkovitou příčnou šipku. Největším kusem řady je čepelovitý ústěp terminálně odlomený s jemnou retuší na obou hranách ze zelenavě okrového radiolaritu (20). Zbylé tři kusy jsou drobné útlé čepelky, rovněž na horním konci odlomené a provázené na hranách místní retuší perličkovitého charakteru (21—23). Kromě uvedeného čepelovitého ústěpu a poslední čepelky ze šedavě tmavého rohovce z devonských vápenců Moravského krasu jsou všechny předměty zhotoveny ze světle šedavých rohovců a nedoprovázejí je žádné stopy odumírání suroviny v patinující povrchový povlak ani lesk, typický zejména pro srpové kameny neolitické.

Celkovým charakterem se tento celek hlásí k pozdně paleolitickým nebo mesolitickým industriím, které byly v posledních letech na Moravě novými nálezy podstatně rozšířeny a k jejichž bližšímu poznání přispěl též výzkum Fr. Kalouska na Pohansku u Břeclavě.⁶ Tvarově jsou zcela výrazné jen tři lichoběžníky, které se v těchto souborech objevují pravidelněji⁷ a které dovolují zařadit rámcově soubor z Olšan do mesolitu, lze-li v našich podmínkách pak blíže, tedy mladší fázi tardenoisieny. Ojedinele jsou uloženy i ve sbírce M. Mazálka z blízké

⁶ F. Kalousek, Habitat mésolithique à Pohansko près de Břeclav (Moravie). Investigations archéologiques en Tchécoslovaquie, Praha 1966, 39.

stanice Člupy na katastru obce Marefy a jsou K. Valochem připisovány k industriím pozdně paleolitického charakteru.⁸

Pozorné sběry A. Duroně přinesly tedy velmi dobré výsledky. Nepředstavují jen pouhé doplnění mapy paleolitického a mesolitického osídlení našich krajín o další tečky a nová, dosud neznámá naleziště, ale zasahují svým obsahem přímo i do živé problematiky, kterou napomáhají řešit. O to více si vážíme záslužné a ochotné spolupráce nadšených zájemců z řad učitelů a veřejnosti. Pečují tak o záchranu památek pravěkého osídlení našich zemí, která má právě na Vyškovsku a Bučovsku staré a dobré tradice.

ПАЛЕОЛИТИЧЕСКИЕ И МЕЗОЛИТИЧЕСКИЕ НАХОДКИ В РАЙОНЕ СЕЛА ОЛЬШАНЫ

В кадастре села Ольшаны под г. Вышков в Моравии обнаружил в 1968 г. Антонин Дуронь до сих пор неизвестную стоянку периода палеолита и мезолита. Она находится северо-восточнее села Габрованы на пологом холме, с которого хорошо просматривается местность (рис. 1). Дуронь собрал здесь в общем 34 каменных предмета периода палеолита с белой патиной, из которых 15 настоящие орудия и заслуживают изображения. Наряду со скребками (1—2), резцами (3—5) необходимо упомянуть о фрагменте ретушированного орудия, напоминающего обработкой резчик („gravettiene“ — 6). Но это впечатление рассеивает тип двух скребков (8—10) и два характерных „pièces esquillées“ (11—12), типичные для ориньяка, также как и роговик, типичный для этого периода материал (медовой окраски западноморавских меловых пород), из которого некоторые предметы выкалывались и который использовался для производства каменных изделий именно также в период ориньяка в большом количестве. Особо необходимо упомянуть три листовидных острия кося с обработкой плоскостей (рис. 13—15). В коллекции бросается в глаза большая доля орудий по отношению к сопровождающим формам. Следовательно, по обстоятельству находки, по однородности, в типологическом отношении и качеством материала коллекция относится к периоду ориньяка, где в Моравии в некоторых стоянках относительно часто встречаются листовидные острия копей. Вокруг главной стоянки в ближайших окрестностях разбросаны кроме того сопровождающие, более или менее изолированные находки такого же характера.

Особую группу составляет в коллекции А. Дуроня восемь предметов мелкой формы без следов патины, найденных в одном месте на площади 2 м² западнее главного местонахождения (рис. 1; М). По форме выразительны здесь только три трапеции, позволяющие коллекцию в общем отнести к мезолиту, а, может быть, к раннему гарденоазмену.

DIE PALÄOLITHISCHEN UND MESOLITHISCHEN FUNDE VON OLŠANY

Im Jahre 1968 entdeckte Ant. Duroň in der nahen Umgebung der Ortschaft Olšany und Habrovany bei Vyškov in Mittelmähren eine neue paläolithische und mesolithische Fundstelle. Er gewann in der kurzen Zeit durch Aufsammlungen auf den Feldern eines erhöhten langgestreckten Rücken nordöstlich des Ortes Habrovany 34 weisspatinierten Steinartefakte, von denen sich 15 wirkliche Geräte zum Abbilden eignen. Neben Kratzer- (1—2) und Stichelformen (3—5) verdient eine besondere Aufmerksamkeit ein Klingenbruchstück (6), dessen Bearbeitung an das Gravettien erinnert. Die folgenden Schabergeräte (8—10) und zwei typischen piéce esquillé (11—12) zeugen aber eher von einer Zugehörigkeit zu den Industrien

⁷ B. Klima, Střpaná kamenná industrie z Mikulčic. PA LXI/1, 1970, 216—224.

⁸ K. Valoch, Spätpaläolithische Stationen in Raum von Bučovice in Mähren. SPFFBU E 11, 1966, 5—14.

des Aurignacien. Eine solche Eingliederung würden sogar auch die drei Blattspitzen (13—15) nicht im Wege stehen, die in manchen Aurignacien-Fundkomplexen Mährens öfters vorkommen. Die Hauptfundstelle begleiten in der nahen Umgebung noch einige Einzelfunde desselben Charakters. Eine selbständige Reihe bilden die mikrolithischen Formen (8 Stück), die A. Duroü in einer begrenzten Fläche von 2 M² westlich von der Hauptfundstelle fand. Drei trapezförmigen Querpeilsitzen und der Gesamtcharakter dieser Reihe weist auf die mesolithischen Industrien Südmährens hin.